

Sourozenecké vztahy

- Jedináček v rodině
- Nejstarší dítě
- Sourozenský boj
- Žárlivost a rivalita
- Bratr a sestra
- Rozhovory z poradenské praxe

Tomáš Novák

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

PhDr. Tomáš Novák

SOUROZENECKÉ VZTAHY

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 220 386 401, fax: +420 220 386 400
www.grada.cz
jako svou 3049. publikaci

Odpovědná redaktorka Jana Jindrová
Sazba a zlom Milan Vokál
Počet stran 124
Vydání 1., 2007

Vytiskla tiskárna PB tisk
Prokopská 8, Příbram 6

© Grada Publishing, a.s., 2007
Cover Photo © isifa.com

ISBN 978-80-247-2057-3 (tištěná verze)
ISBN 978-80-247-6209-8 (elektronická verze ve formátu PDF)
© Grada Publishing, a.s. 2011

PhDr. Tomáš Novák

SOUROZENECKÉ VZTAHY

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 220 386 401, fax: +420 220 386 400
www.grada.cz
jako svou 3049. publikaci

Odpovědná redaktorka Jana Jindrová
Sazba a zlom Milan Vokál
Počet stran 124
Vydání 1., 2007

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.
Husova ulice 1881, Havlíčkův Brod

© Grada Publishing, a.s., 2007
Cover Photo © isifa.com

ISBN 978-80-247-2057-3

Obsah

ÚVOD	7
1. NAVŽDY SPOLU?	9
Demografické souvislosti	10
Chlapec, nebo děvče?	14
Bylo nebylo – o sourozencích poprvé	15
Bylo nebylo – čtete Bibli, tam to všechno je	18
Bylo nebylo – tentokrát ale prokazatelně bylo	19
Co je jisté	21
2. ÚVOD DO RODINNÉ ASTROLOGIE	25
Inspirace příbuzných	27
Život v příbězích a příběh života	30
Sourozenecké konstelace a rodinný scénář	33
Jedináčci to nemají lehké	37
Nejstarší dítě – „jedináček v přestrojení“?	39
Sourozectví je boj – alespoň podle sociobiologů	43
Benjamínek – sourozenecká konstelace nebo profese?	44
Ani první, ani poslední – střed nemusí být vždycky zlatý	45
Sourozenecké kliky	46
Velké sourozenecké skupiny	50
Moje děti, tvoje děti, naše děti	50
Test: Kdo vám imponuje, kým byste chtěli být, komu byste řekli ano	54
Sourozenecká matematika	55
Žárlivost a rivalita mezi sourozenci	56
Freude, Freude, Freude...	58
„Happy end“ může být v nedohlednu	59
Pověz mi zrcadlo, kdo mi je nejbližší!	62

Poradit si musíte sami, ale hodnotte realisticky	65
Jak „tancovat mezi vejci“?	66
Starší sestra aneb Causa svetr	69
3. SOUROZENECKÉ POZICE V MANŽELSTVÍ	79
Mužský svět pohledem sourozeneckých konstelací	81
Ženský svět pohledem sourozeneckých konstelací	89
Komplikované, několikanásobné, prostřední pozice aneb Míchaná nemusí být jen zmrzlina	94
Dárkové balíčky	96
Test: Volíte výchovný styl staršího bratra bratrů nebo spíše starší sestry bratrů, event. mladšího bratra sester?	99
4. POZNÁTE KONSTELACI V DIALOGU?	103
Důvěřovat, ale prověřovat?	103
Být sama sebou a nebýt sama	106
Rozhovory z poradenské praxe	109
Test: Dokážete využít všechny své možnosti?	119
ZÁVĚR	121
PŘEČTĚTE SI	123

Úvod

„Byla jsem spíš tichá introvertní holčička. S tím bych ale dlouho nevydržela. Hlavně prostřední sestra mi dávala docela kouř. Měly jsme společný pokoj. Věčně jsme se dohadovaly a rvaly. Připadalo mi, že mě šikanuje, ale otužila mě. Naučila mě, že si musím umět vydupat své, protože to za mě nikdo neudělá ani ve vlastní rodině, natož mezi cizími. A pochopitelně jsem byla jako většina mladších dětí mockrát namíchnutá, že nikdy nedostanu nic nového a všechno jen dědím. Jindy mi připadalo nespravedlivé, že bych měla jít spát, když nejstarší sestra nemusí. Prostě takový běžný sourozenecký trénink v boji o pozornost rodičů a o pozici v rodině celkově.“

Lenka Šmídová (Ona dnes, 12. 3. 2006), nejúspěšnější česká jachtařka, olympijská medailistka, nejmladší ze tří sester. Nejstarší ze sourozenců v její výchozí rodině je starší o šest let, prostřední o dva roky.

„Já jsem byl přednejmladší. My jsme byli pět bráchů a nejstarší byla sestra. I mladší brácha byl silnější než já. A já jsem strašně nesnášel, když mě odmítli sourozenci respektovat. Prostě od malička jsem si musel vynutit, aby mě brali bez nějakého despektu. Když přišel devadesátý rok, bylo mi už bohužel čtyřicet. A řekl jsem si, teď je pro mne čas strašně drahý. Budu dřít, ale běda, jestli mě někdo pořád nebude respektovat – kdybych měl hlinu hryzat, tak se prostě prosadím.“

Zdeněk Altner, advokát (MF Dnes, 22. 3. 2007), úspěšně zastupoval Českou stranu sociálně demokratickou ve sporu o Lidový dům. Posléze se s ní soudí o svůj honorář.

„Mám starší a mladší sestru a vím přesně, jak mě to ovlivnilo. Vždycky jsem hledala uznání raději mimo vlastní rodinu, protože jsem měla pocit, že doma se mi ho nikdy nedostane.“

Aňa Geislerová, herečka

„Když jsme si pořídili další kočku, tak ta naše původní na konkurenci cíhala schovaná. Po chvíli si začaly hrát, ale při každé příležitosti ta původní kousla nově přichozí do ucha.“

Náhodně zaznamenaná část rozhovoru.

„V dětství jsem se domnívala, že sourozenec je jenom pro zlost, protože vás stále jenom bije (zažila jsem jednou jakousi sourozeneckou při v rodině svého strýce a od té doby jsem žila v přesvědčení, že co sourozenec, to brutální sadista a navíc vás rodiče nutí dělit se s ním o hračky a čokoládu – zvláště tu čokoládu bych dávala velmi nerada). Ted' jsem ovšem ve věku, kdy bych existenci bratra ocenila... Představuji si (možná poněkud naivně), že sourozenec může být v ideálním případě zároveň nejlépe spřízněnou duší. A také je to někdo, s kým můžete pomlouvat rodiče.“

<http://tany.blog.cz/0605/>

„Mé dětství bylo poznamenáno tím, že jsem se narodil starým rodičům... Miloval jsem návštěvy a debaty dospělých, ačkoliv jsem jim jako malý nerozuměl...“
prof. Tomáš Halík (Týden, 23. 4. 2007)

„... asi tak v deseti letech poznal jsem Zdeničku a Mařenku. Byla to půvabná dvojčátka... Bylo pro legraci i pro zlost, že Mařenka od Zdeničky byly nerozeznatelné. Pletli si je všichni, pletl se dost pravidelně i jejich tatínek, babička se pletla občas a spolehlivě je rozeznávala jen maminka. A já, protože jsem se nezamíloval do Mařenky, jsem se nespletl nikdy.“

Alexandr Kliment:

Feminismus devadesátých let českýma očima. Marie Chřibková, Praha 1999.

*Pověz ty mně můj šohajku pravdu, či a jak bude, až budeš bojovat na vojně?
Až já budu bojovat na vojně, má mě kdo zastoupit na gruntě.
Mám já bratra mladšího ode mě a ten bude místo mňa gazdovat na gruntě.*

Před našim je stromeček,
moravská lidová (BROLN: Morava krásná zem. Brno, 1996).

Navždy spolu?

1

Je to zvláštní, výlučný a zajímavý vztah. Nevolíme ho, nezasloužíme se o něj, je nám dán málem by se řeklo osudově. Patří k nejbližším, které na světě existují. Přitom se o něm příliš nemluví a nijak zvlášť se nerozebírá. Mohou jej tvořit lidé shodného, ale i odlišného pohlaví. Nelze s ním učinit krátký proces jako s manželstvím. Rozvody tu roli alespoň po právní stránce nehrají. Stačí ale, když se rodiče domluví, soud při rozvodu kývne a cesty sourozenců se mohou výrazně oddělit.

Byť by byl pocit sourozenectví sebeintenzivnější, předehtou manželství být nemůže. Sex tu je tabu, aniž by to účastníky trápilo. Volbu protějšku do manželství ale tento vztah ovlivňuje. Podle některých autorů zcela podstatně.

Upřímnosti – ideálu seznamovacích inzerátů tu bývá na rozdávání. Vztah trvá od narození do smrti, alespoň jednoho z účastníků. Někdy tu prostě je. Jindy si na jeho vznik musíme počkat. Někdy ho vítáme a těšíme se na něj. Jindy je nám jako sesazenému princovi nebo princezně. O traumatu vznikajícím z nutnosti dělit se o zájem a přízeň dospělých v rodině se snadno mluví. Jenomže není sourozenectví při všem dobrém i jakýmsi druhem vězení? Kde jinde se dostává člověk do situace, v níž musí trávit poměrně dosti času s někým, koho si aktivně nezvolil? Musí se mu mnohdy na malém prostoru přizpůsobovat. Mít poměrně intimní kontakt při mytí, oblékání atd. Mezi dospělými to bývá zvykem ve vězeňských celách a snad i ve vojenských ubikacích mužstva. Vysokoškolské koleje? Dnes již prakticky za stejné peníze můžete mít privát. Zkuste si ale najít podnájem ve 12 letech, a to proto, že vás v dětském pokoji zlobí desetiletý bratr.

Psychologické zákonitosti si s tímto vztahem přímo vyhraji. Třeba díky přímé úměře mezi věkovou blízkostí a rozsahem i hloubkou kontaktů. Bude-li mezi sourozenci malý věkový rozdíl, dejme tomu rok dva, budou jejich kontakty skutečně velmi intenzivní. Tyto kontakty ovšem nemusí být vždycky jen přá-

telské. Mohou být podkladem pro pračky a jiné tvrdé spory. Větší věková vzdálenost sice intenzitu kontaktů poněkud omezuje – prvňák na základní škole a začátečník studia na gymnáziu mohou být skutečně každý jinde – sporů ale bývá méně, než je-li věkový rozdíl minimální. Ani to však nemusí platit až tak docela. Stačí, když rodiče učiní staršího zodpovědným za mladšího. Úkol to může být nad jeho síly. Mezi příčiny tzv. vyhoření, ztráty zájmů, elánu a uspokojení v zaměstnání bývá řazen stav, kdy malé kompetence jsou doprovázeny velkou zodpovědností. Měli jste někdy na starosti bratra nebo sestru? Kupodivu o syndromu „burn-out“, o vyhoření v sourozenectví jsem nikdy neslyšel. To ovšem neznamená, že neexistuje.

Většinu víceméně hanlivých značek si v mezilidské komunikaci zasloužíte sami.

Nemáte sourozence, byť vás to i trápí, nic s tím nenaděláte. Můžete být vůči druhým lidem sebe více vlídní a se srdcem na dlani. Každý vás ovšem může označkovat jako egoistu, rozmazleného prospěcháře, jehož základním životním pocitem je nechtít se dělit. – Prostě jedináčka.

Básně se o sourozenectví obvykle nepíší, ale citu v něm může být na rozdávání. Též ovšem řevnivosti, žárlivosti, rivality a hlídání si vlastních zájmů. Je to vztah předem nevypočitatelný. Může být tím nejsilnějším a jediným, který vydrží. Může být i synonymem pro lhostejnost. Sourozenectví je prostě své, svérázné, podobné i pokaždé jiné.

Fakt sourozenectví můžeme ovlivnit jen velmi málo, a to ve stylu proseb „mami, kup mi brášku“. Podobně jako u jiných zásadních životních událostí si ani tuto nemůžeme vyzkoušet „na nečisto“. Bratranec, sestřenice, kamarádka..., to je přece jen něco jiného než sourozenec.

Demografické souvislosti

Není tomu tak dávno, kdy každý časopis hodný toho jména přispěl k šíření málem poplašných zpráv o tragickém populačním vývoji u nás. Po léta byl každý následující rok z hlediska počtu narozených dětí méně bohatý než léta

předchozí. Posléze se ukázalo, že národ na děti nezanevřel ani nezapomněl. Jen završení vztahu narozením dítětem odložil... a zřejmě počet dětí v rodině omezil.

Výzkumy vyznívaly po léta varovně. V Evropské studii hodnot byl roku 1990 podíl respondentů souhlasících s položkou „žena musí mít děti, aby se naplnilo její poslání“ 63 %. V roce 1999 již s položkou souhlasilo jen 44 %. Obdobně rostl počet mladých párů, kteří alespoň v dohledné době neplánovali narození dítěte. Rabušic (2001) vyslovil hypotézu předpokládající, že mladí lidé, kteří tvrdili v roce 1997, že děti v nejbližších letech mít nebudou, své rozhodnutí časem změní. Zřejmě se nemýlil. V roce 2000 se u nás narodilo kolem 90 000 dětí. Roku 2002 jich bylo 93 047. Rok na to 93 957. V roce 2004 opět růst na 97 929. Následujícího roku byla překročeno sto tisíc na 102 498 živě narozených dětí. Rok 2006 v tomto trendu pokračoval. Narodilo se 105 800 dětí. V posledně zmíněném roce poprvé po 13 letech bylo možno konstatovat, že ČR nevymírá. Narodilo se víc dětí, než byl počet zemřelých osob.

Z žen narozených roku 1950 je bezdětných v ČR 6,2 %. To je málo. Pro srovnání v Rakousku je takových žen 15 %, v bývalé SRN 20,3 %, ve Švédsku a Itálii 13 %.

Demografové odhadují, že „ročník 2000“ se zhruba za 50 let zařadí za dnešní úroveň Rakouska. Pro ctitele extrémů možno dodat, že největší porodnost vůbec je zaznamenávána v jedné z nejchudších zemí světa, v Nigeru, a to sedm dětí na jednu ženu. Jedno z nich zemře při porodu, další do 5 let... Pro nás exotický Hongkong je na druhé straně – na jednu ženu tam připadá jedno dítě. V hrubých rysech platí úměra – čím méně dětí připadá na jednu ženu, tím je vyšší ekonomická úroveň země. Západ a Japonsko uvádějí na ženu v průměru 1,6 dítěte, Afrika 4,9, celý svět 2,7.

Česká sociologicko-psychologická publicistika zdůrazňuje blahodárny vliv tzv. půl-úvazků, eventuálně i jiných částečných úvazků na rozhodnutí ženy mít (další) dítě. V Evropě má částečný úvazek třetina žena produktivního věku. V ČR je to pouhých 8,7 %. Obávám se, že zakopaný pes netkví v neochotě zaměstnavatelů úvazky dělit. Problém je v kupní síle koruny. Mzda za částečný úvazek ženy rodině prostě nestačí. V řadě profesí pak problém tkví

i v rozsahu požadované práce na onen částečný úvazek. Leckde jsou požadavky v podstatě dány a splnit se musí bez ohledu na to, zda pracovnice má zaplacené čtyři, šest nebo osm hodin.

Reálná prognóza předpokládá, že současné české dívky-ženy budou mít v průměru 1,2 dítěte. Neoptimističtější odhady očekávají 1,4 dítěte na jednu ženu. Pro srovnání, na ženu narozenou v roce 1930 připadají v průměru 2 děti.

V polovině 19. století Josef Kajetán Tyl nabádavě napsal: „Žeňte se Čeche, ať jsou Češata!“ Díky nesezdaným soužitím se zdá, že „Češata“ k příchodu na svět sňatek rodičů nepotřebují. Leč i počet svateb zvolna roste. Zřejmě i to souvisí s odkladem porodnosti. Ze silných ročníků z času tzv. husákovských dětí (počet novorozenců se během roku blížil 200 000) nyní rodí vzdělanější ženy. Pro ně je sňatek přece jen větší hodnotou.

Dnes je čistě programová bezdětnost ojedinělá. Pokud se k ní žena hlásí, třeba i s odvoláním na kariéru, bývá za tím něco jiného. Buď neschopnost, nebo nemožnost najít partnera, nebo důvody zdravotní. Někdy role „čekanky“ na ženatého muže. Jindy obětování se péčí o některé z příbuzných, což posléze znemožní nalezení protějšku, který by ještě chtěl děti. Mnohdy jde o několik motivů z výše uvedených najednou.

V poradenské praxi se občas objeví muž, který rozhodně nechce mít dítě. Nikdy jsem se nesetkal s tím, že by tvrdil, že s dítětem kariéru neudělá. Zcela výjimečně jsou udávány důvody finanční, ty ženy nezmiňují vůbec. Typické v těchto ojedinělých případech jsou ekologicko-etické stesky. Výroky o tom, že svět se řítí do záhuby, na zeměkouli je přelidněno a není důvod toto přelidnění ještě zvyšovat, blíží se globální katastrofa, oteplování, energetická krize... V časech, kdy jsem býval mladý psycholog, následovala obvykle replika o tom, že jsme na pokraji atomové války. Tu jsem již dlouho neslyšel. Zato slyším, že za dveřmi je střet s islámem. Korelace zmíněných důvodů bezdětnosti s diagnózou deprese po následném vyšetření je stoprocentní.

Jedno dítě v každém případě patří do standardu moderní české rodiny. Zda bude nebo nebude jedináček, to záleží na řadě dalších faktorů.

Zdeněk Matějček se spolupracovníky prokázal v jednom z výzkumů, že touha po dítěti a rozhodnutí, jak dalece ji realizovat, není rozumná. Trvale ji nemění racionální argumenty nebo změny v politických a hospodářských poměrech. Pramení zřejmě z hlubších citových sfér osobnosti. A zase – snad jako vše, co se týká dětí – není to zdroj jediný. Svou roli tu mívají také sociální vtisky z dětství. Ti, kdo vyrostli v početnějších rodinách, chtějí mít více dětí, ale obvykle méně, než měla jejich rodina výchozí. U jedináčků to již není zdaleka tak jednoznačné. Zhruba stejné procento z nich chce mít také jedno dítě jako naopak ti, kteří udávají přání „dvě děti nebo víc“.

Na počátku minulého století Soames Forsyth ve snaze potěšit umírajícího otce zalže, že se právě narodil prvorozený syn a vnuk. Předpokládá, že by novopečený dědeček umíral nešťastný, kdyby věděl, že místo dědice jména se narodila vnučka. Soamsi, též notně zklamanému, stačí ovšem posléze chvilka nad kolébkou, aby si dcerku zamiloval. Milovat a rozmazlovat ji bude celý život. Střípek z románu Johna Galsworthyho Sága rodu Forsyťů naznačuje určitý typ mužských reakcí, známý dodnes. Jako první dítě je u nás žádanější kluk. V náhradní rodinné péči, kde je volba pohlaví záležitostí snadnou, bývá naopak žádanější děvče. Osvojitelé správně podotýkají, že dívky jsou obvykle zvladatelnější, méně trpí problémy typu dys- a více Inou k rodině.

Řada výzkumů u nás i v anglosaských zemích dospěla k závěru, že termín „o staré rodiče pečující dospělé děti“ je v podstatě zaměnitelný za formulaci „pečující dospělé dcery“. Jsou to právě ony, kdo přebírá podstatnou část závazku vůči starým či z jiných důvodů nemohoucím rodičům. Příjemci pomoci od dospělých dětí bývají výrazně častěji matky, což souvisí s vyšším věkem, jehož se ženy dožívají, ale také s tím, že za nejsilnější mezigenerační vztah je považován vztah mezi matkou a dcerou. Dcery tak na rozdíl od synů pečují o matky prakticky bez ohledu na aktuální úroveň jejich vztahů. Dcery o rodiče nemusí pečovat jen z lásky, ale především ze silné loajality vůči rodině, z pocitu povinnosti a nezájda i viny, v důsledku manipulací a tendence splnit to, co se od nich očekává. Muž se hlavním pečovatelem stane nejpravděpodobněji tehdy, pokud je jedináčkem, pokud v sourozenecké skupině chybí sestra nebo je-li rodičům prostorově nejbliže ze všech sourozenců.

Díky Matějčkovým výzkumům také víme, že se u nás častěji rodičům přání po pohlaví dítěte splní než nesplní. Narození dítěte určitého pohlaví pak zvyšuje akceptaci tohoto pohlaví u dítěte druhého.

Chlapec, nebo děvče?

Pohlaví ovlivňuje jak postavení, tak i projevy, ba i přijímání v sourozenecké hierarchii. Podstatný vliv má i na okolí. Dochovalo se mnoho lidových testů, které na danou otázku odpovídaly s pravděpodobností 50 %. Chlapec se údajně narodí, když se žena na otázku „Co držíš v ruce?“ podívá na pravou ruku. Je také možno nabrat do ruky pár zrníček. Je-li počet sudý, narodí se hoch. Má-li matka chuť na pikantní jídla, bude to kluk, chuť na sladké věští děvče. Spíše než gynekologa mohou podobné testy zajímat badatele v gender problematice. Děvče se zde jeví jako sladké, leč poněkud druhořadé – levé, liché.

Z doby panování Ramsese II. se dochoval přímo koncepční papyrus. Radí: „Pokud zaležete močí těhotné ženy obilná zrna, pak pokud vyklíčí pšenice rychleji, bude to děvče. Pokud vyklíčí dříve ječmen, narodí se kluk.“ Ramsesův test ověřili vědci poměrně nedávno. Zjistili, že platí u 80 % vyšetřených žen. To je přece jen mnohem víc než výsledek odpovídající házení mincí.

S odpovědí na otázku, zda plánovat modrou nebo růžovou výbavičku, si dnešní věda poradí podstatně úspěšněji než lékaři faraonů. Méně jasno panuje tam, kde si rodiče předem přejí pohlaví svého dítěte. Velmi seriózní vědecký údaj z článku MUDr. J. Presla, DrSc., „Prekoncepční volba pohlaví“ (Československá gynekologie, 47, 1982, č. 2, s. 149–150) praví, že po oplozujícím koitu jeden den před až dva dny po ovulaci se v 86,8 % narodí chlapci. Po pohlavním styku 3–5 dnů před ovulací nastává v 84,7 % porod děvčat.

Bylo nebylo – o sourozencích poprvé

Bývalo kdysi dobrým mravem začít pojednání okřídleným „již staří Řekové“.

Podle nich byl na počátku světa Chaos. Tak nazývali nekonečný vesmírný prostor. Z výše zmíněného povstala nejprve věčná tma Erebos a temná noc Nyx. Po jejich spojení vzniklo věčné světlo Aithér, jakož i světlý den Hémerá. Poté Chaos zrodil dvě všeoživující síly – zemi Gaiu a lásku Erota. Gaia po spojení s Aithérem porodila podsvětní temnotu Tartaros. Pak zplodila nebe Úrana a oceán Ponta. I s nimi měla děti – jen Pontovi jich porodila pět.

Posléze si vzal Úranos Gaiu za ženu a zplodil s ní 12 Titánů. Šest z nich byli synové, šest dcery. Úkolem Titánů bylo chránit otčův trůn na nebesích. Matka Gaia byla neobyčejně plodná, dalo by se říci „ber kde ber“. Po Titánech porodila nestvůrné obry Kotta, Briarea a Gýga

Úranos se jejich ošklivostí a zřejmě i nejasným původem rozlítil natolik, že je svrhl z nebes až do věčné tmy. Sáhnete matce na syny a se zlou se potázíte. Gaia přesvědčovala Titány, aby otce svrhli. Nezůstala oslyšena. Benjamínek Kronos neměl v mocenské hierarchii co ztratit, mohl jen získat. Tatínka vykas-troval, a tím ho mimo jiné zbavil moci. Gaia oplozena prolitou Úranovou krví pokračovala v excesech, zplodila obry Gyganty a tři Kyklopy. V té době ovšem pozici vládce světa ovládal pevně otcovrah Kronos. Pozici si potvrdil tím, že si vzal za ženu vlastní sestru Rheiu. Děti sice měli, ale Kronos každého potomka snědl. Inu, poučil se a na rozdíl od vlastního otce nezanedbával prevenci. Rheia ovšem s likvidací svých synů nesouhlasila... Třetího ze synů ukryla a místo něj podala manželovi dobře zabalený kámen. Když Zeus – ukrytý syn vyrostl a zesílil, utkal se s otcem o moc. Navíc jej donutil vyvrhnout pozřené sourozence. Vznikla dlouhá, deset let trvající válka, nejen otcovražedná, ale i bratrovražedná. Někteří Titáni bojovali s Kronem, jiní s Diem. Do bojů v samém závěru zasáhla i Gaia. Zplodila s Tartarem obra Tyfóna, který měl Dia zničit. Nepovedlo se.

Zeus byl vyčerpán, válčit dál nechtěl. Ostatně Kronose zabil. Ostatní nebyli tak tvrdí konkurenti. Zkusil se s bratry domluvit. Dohodou bylo, že se o vládu podělí losem. Losovalo se, přičemž Zeus si dokázal intrikou získat nejlepší

los. Stal se pánem nebe a země. Hádes byl pánem podsvětí a Poseidonovým panstvím bylo moře...

Bylo nebylo. K vymyšlení podobného, byť mytologického systému musela být určitá inspirace. Odkud odjinud ji bylo možno brát než z lidských vztahů v okolí. Ty sourozenecké nepatřily v dávných časech k nejharmoničtějším. Ostatně sourozenci to neměli snadné. Jednou z nejznámějších antických bájí je příběh dvojčat, synů boha války Marta a vestfálky Rhey. Jak vidno, šlo o potomky jednoho z nejmocnějších bohů. Maminka dvojčat mu podlehla, přestože byla přinucena složit slib panenství. Láska zde opět jednou vstoupila do mocenských her a dopadlo to při všech protivenstvích dosti dobře. Matka dvojčat měla být zavražděna, synové měli být utopeni. Sluhové našťástí vykonali rozkaz polovičatě – koš s dvojčaty položili na vody rozvodněného Tiberu. Nad matkou se slitoval bůh Tiber. Zařídil též, že voda v řece jeho jména rychle opadla. Před hladem a zimou zachránila dítka vlčice, kojila je a hřála. Posléze se jich ujal jeden z pastýřů... Příběh pokračuje utěšeně dál a směřuje, jak všeobecně známo, k vysvětlení založení Říma. Pro nás je důležité, že pospolu a ve vzájemné soudružnosti překonali bratři všechna možná protivenství. Když se ale později nedokázali dohodnout (na jménu onoho města), dopadlo to tragicky. Podle jiné verze báje nešlo ani tak o nedohodu jako o malý respekt jednoho vůči druhému. Remus úsilí bratra zesměšnil, neboť překročil jím budované hradby. Výsledkem byla v obou variantách Remova smrt...

Do třetice o sourozenecké lásce, tentokrát až za hrob, vypovídá příběh Kastora a Polydeukése (latinsky Pollux). Byla to dvojčata, leč každý z nich měl rozdílného otce. Z dnešního pohledu záležitost zcela netypická, i když teoreticky možná. Měli dvě sestry. Helenu, dítko nejvyššího boha Dia, jejímž rodným bratrem byl Polydeukés. Druhá ze sester byla obdobně jako Kastór potomkem spartánského krále. Hoši to byli dobře vychovaní, vzdělaní, stateční, a jak by se dnes řeklo, s prorodinnými postoji. Osvobodili kupříkladu sestru Helenu, když byla poprvé unesena athénským králem. Druhému Heleninu únosu a následné trojské válce zabránit nemohli. Ani jeden z nich tehdy již nepatřil mezi živé, ale ani mezi mrtvé. Polydeukés byl díky božskému tatínkovi nesmrtelný. Zmíněnou výhodu odvrhl a rozhodl se sdílet smrt s Kastórem. Z našeho hlediska to byla smrt pramálo heroická. Spíše šlo o smrt gangsterskou. Souvisela se spory o majetek získaný krádeží a s únosem mladých

žen, nevěst kompliců, ještě ke všemu bratranců... Ale nesudme dávné časy. Láska bratrů nakonec Dia dojala natolik, že pro ně našel řešení v jakési střídavé péči. Jeden den pobývali hoši na Olympu mezi bohy a tedy u tatínka jednoho z nich. Druhý den se odebrali do temné říše podsvětí, do níž nikdy nepronikl ani záblesk světla. Další den nastalo opět střídání, a tak stále dokola. To, že osoba mezi bohy nijak nepatřící mohla legálně žít obden v jejich společnosti, je v mytologii ojedinělý zázrak. I po tisíciletích připomíná nám, lidem v bohy olympské nevěřícím, že nejen láska milostná, ale i sourozenská někdy dokáže zázraky.

Bájný sourozenský motiv se – připustíme, že vtipně – objevuje i dnes, a to i na médiu, které nepřipomíná vyprávění moudrých starců za svitu ohně: <http://granosalis.cz/ebookjak-se-nezbláznit.txt> je internetová adresa nabízející mimo jiné i dialog dvojčat:

V bříšku těhotné ženy byla jednou dvě embrya. Jedno pochybovač, druhé věřící:

P: *Věříš v život po porodu?*

V: *Já rozhodně. Náš život tady je podle mě jen k tomu, abychom se připravili na život tam.*

P: *Blbost. Nic jiného než tady neexistuje. A jak by měl ten svět tam vypadat?*

V: *To nevím. Ale určitě tam bude mnohem víc svět než tady.*

P: *To je ptákovina! Běhat se tam přece nedá. Nebo jsi to zkusil?*

V: *Určitě to nějak možné bude. Ovšem bude to jiné než tady.*

P: *Ještě nikdy nikdo se po porodu nevrátil. Porodem život končí.*

V: *I když nevím, jak to bude po porodu se životem, vím, že tam bude máma.*

P: *Máma, věčně sháníš nějakou mámu... A kde, prosím tě, je ta tvoje máma?*

V: *Tady všude kolem nás. Jsme v ní a žijeme skrze ni...*

P: *Nikdy jsem žádnou mámu neviděl, takže neexistuje.*

V: *Někdy, když jsme úplně potichu, tak ji slyším zpívat...*

Nebývalo vždy tak dobře. Ještě před několika staletími bylo leckde narození dvojčat považováno za něco, co je špatným znamením. Někdy to bylo dokonce považováno i za důkaz ženiny nevěry. Na druhé straně v primitivních společnostech zabývajících se převážně zemědělstvím byl postoj k dvojčatům tolerantní. Bylo potřeba pracovních sil. Dvojčata byla vnímána jako důkaz

plodivé síly rodičů a vítána radostně. Situaci v současnosti lze mimo jiné hodnotit i prizmatem náhradní rodinné péče. O dvojčata je výrazně vyšší zájem mezi osvojiteli, než odpovídá počtu dvojčat k osvojení přicházejících. Být dva tu není handicap.

Bylo nebylo – čtete Bibli, tam to všechno je

Zemědělec Kain a pastýř Ábel byli syny prvních rodičů Adama a Evy. Oba muži obětovali Bohu. Hospodin pohlédl na Ábela a jeho obětní dar. Totěz však neučinil v případě Kainově. Příčiny neznáme. Leč traduje se, že plodiny země obětované rolníkem Kainem bývaly považovány za méně hodnotné než obět živočišná poskytnutá pastevcem Ábelem. Jiní ale soudí, že hodnotou oběti byla jen naznačena lidská hodnota toho, kdo obětoval. Kain bratra zabil. Nevíme přesně, proč to učinil. Nejspíše šlo o závist a odstranění soka v boží přízni. Není naším úkolem přemýšlet o náboženských souvislostech příběhu. Postačí, že jde jasně o bratrovraždu... Vztahy mezi sourozenci nemusí být právě harmonické.

Pozoruhodný případ řešení složitých rodinných konstelací je v Bibli popsán v příběhu staršího bratra Jákovova, syna Izáka a Rebeky, odvážného, byť poněkud lehkomyšlného a promiskuitního lovce z dobré rodiny. Dnes by zřejmě mohl být nazýván disharmonickým hochštaplerem, ovšem snadné to v životě, zejména na jeho startu, neměl. „Byl zavržen ještě dříve, než učinil něco dobrého nebo zlého“, uvádí Biblický slovník. Velkoryse však byl ochoten vzdát se svého práva na prvorozenectví, protože se vzdal svého odporu vůči mladšímu, jenž se dere vpřed. Zastánci individuální psychologie v tomto postupu vidí možnost, jak se starší může zbavit pocitů nepřijemné konkurence. Možná by se v této souvislosti dalo zmínit i rčení: „největší radostí pro učitele je, pokud jej žák přeroste“.

Svatý Tomáš, apoštol, který vložil prsty do Kristových ran, byl dvojčetem. Ještě na počátku křesťanské éry byl znám též pod jménem Dydymos, což je řecké označení dvojčete. Nomenologové – ti, kdo se zabývají vlivy jména na člověka – to vysvětlují tím, že již v těch dávných dobách lidé věděli, že dvojče žije zvláštní život. Je mu dáno prožít jen podíl z celku tvořeného oběma blíž-

kými sourozenci. To platí i tehdy, když podobně jako v případě apoštolově zůstává jedno z dvojčat stranou a nic se o něm obecně neví. „Pochybování spojené s poznáváním“ charakteristické pro sv. Tomáše (Altman, R.: Tomáš. Praha, 2003) je hledáním jeho druhé části. Netroufám si hodnotit reálnost úvah nomenologů. Jsem dalek toho, abych jméno považoval za jakousi mantru předurčující osud. Naznačený obraz dvojčat ale stojí za zaznamenání.

Bylo nebylo – tentokrát ale prokazatelně bylo

Stalo se 7. února 1870 ve Vídni. V rodině vcelku úspěšného, hřmotného a nepřilíš své city projevujícího obchodníka s obilím se narodil druhorozený chlapec. Prodělal snad všechny možné dětské nemoci. Mimo jiné i křivici. Po ní mu zůstal následek – slabá postava, propadlý hrudník. To jeho starší bratr naopak kypěl zdravím. Táta se v něm viděl, mladšímu synovi příliš nerozuměl. Dokud se mladší v souladu s otcovým snad ani nevyslovovaným, ale jasným přáním připravoval na povolání obchodníka, tak to ještě šlo. Otec ale nechápal jeho rozhodnutí být lékařem. V obchodě je tolik práce pro všechny! Ještě, že měl benjamínek hodnou, citlivou a vstřícnou maminku. Dost churavěla, nebylo divu, že se o ni milující syn bál. Právě pod vlivem matčinych nemocí se rozhodl stát se lékařem. Sotva se zdravotně chlapec i maminka dostali z nejhoršího, paní znovu otěhotněla. Narodil se a při porodu matčin život ohrozil další kluk. Maminčin miláček tím ztratil své postavení. Už nebyl benjamínek! Z nejmladšího dítěte se tak rázem stal sourozenec prostřední. Nebyl silný a zdatný jako obdivovaný nejstarší syn. Ani chráněný a péčí zahrnovaný syn nejmladší. Naráz byl na něco „moc velký“ a na ledacos jiného „moc malý“.

Onen změnou v počtu sourozenců sesazený princ, přesněji středobod maminčina zájmu, se jmenoval Alfred Adler. Původně lékař oční, praktický, posléze neurolog a psychiatr. Původně milý žák patriarchálního klasika psychoanalýzy Sigmunda Freuda. Když ovšem žák dospěl ze závislého obdivovatele v samostatně uvažujícího kritika a partnera, guru psychoanalýzy ho zavrhl. Rozešli se ve zlém. Adler se obtížně vyrovnával se svým zavržením. Opět ztra-

til postavení u otcovské autority. A Freud? V dopise Arnoldu Zweigovi (1937) komentuje úmrtí svého bývalého žáka na výletě v Aberdeenu ve východním Skotsku slovy: „Nechápu váš zármutek nad Adlerem. Pro židovského hochu z vídeňského předměstí je smrt v Aberdeenu už sama o sobě neslýchanou kariérou.“ Klasik samozřejmě dobře věděl, že „židovský hoch“ konvertoval k evangelické církvi. Však to kdysi komentoval v tom smyslu, že kdo hledá nového otce, nenajde, po čem touží...

Alfred Adler byl prvním, kdo se do hloubky zabýval sourozeneckými konstelacemi a jejich vlivem na osobnost. Před ním se i významné osobnosti pedagogiky a psychologie spokojovaly spíše povšechným hodnocením. Tak i Jan Ámos Komenský píše o „spoludětech, jež nemálo si navzájem pomoci mohou...“. Z hlediska sourozeneckých konstelací je ovšem Komenský dále značně optimistický. Soudí, že „není mezi nimi žádného panování, nucení, bázně, ale rovnost, láska a svobodné na všechno dotazování a odpovídání...“. Nejen mnohá staletí před dobou velkého pedagoga, ale i mnohá staletí po něm bývala sourozenecká „rovnost“ velmi problematická. Pořadí a pohlaví sourozenců velmi výrazně ovlivňovalo vlastně už od kolébky jejich postavení v rodině, vzdělání, dědictví, profesní možnosti a nakonec i sňatky a možnost mít děti. Varianta „první dítě dědic, druhé klášter, třetí, pokud to byl kluk, voják“ bývala běžná. Nevíme, jak to psychicky zpracovali ti, kteří se pod tlakem okolností museli podřídit.

Zmíněná tvrdá, byť v zásadě nepsaná pravidla v Adlerově době v mnohém doznávala. Možná i proto tolik zdůrazňoval pořadí, v němž se dítě narodí. Každé dítě má v rodině jedinečnou pozici. Z ní se vytváří jeho individuální perspektiva. Lidé v jedné rodině jsou každý jedinečný, každý má své zkušenosti a jejich závěry týkající se zmíněné rodiny mohou být odlišné. Adler byl realista. Nikdy a nikde nic ze sourozenecké konstelace neabsolutizoval. Mluvil o pravděpodobnosti, leckde značné, ne o naprosté jistotě. Stávající rodinný stav je ovlivněn příchodem dítěte a dítě je ovlivňováno tímto stavem. Dynamika je vzájemná a složitá.

K výše zmíněným historicky známým údajům dodejme doposud zcela neznámý střipek ze života celebrity. Bylo to v druhé polovině šedesátých let minulého století. V té době, kdy v divadle Večerní Brno hostovala zpěvačka Ljuba Hermanová. Volné chvíle často trávila v ateliéru jistého význam-